

Julia Franck

Rug aan rug

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

Uit het Duits vertaald door Goverdien Hauth-Grubben

De vertaalster ontving voor deze vertaling
een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagillustratie © Allen Jenkins / Trevillion Images

Oorspronkelijke titel *Rücken an Rücken*

© 2011 S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

© 2012 Nederlandse vertaling Goverdien Hauth-Grubben en

Uitgeverij Wereldbibliotheek bv

Spuistraat 283 · 1012 VR Amsterdam

www.wereldbibliotheek.nl

ISBN 978 90 284 2448 7

e-book 978 90 284 4026 5

Ik hoor haar! Ella sprong op. In de verte hoorden ze een hard geknetter, het kwam dichterbij en weergalmde nu tussen huis, atelier en schuur over de binnenplaats. Er was geen motorfiets die zo'n geluid maakte als die van Käthe, de klank was uniek. Ella en Thomas liepen naar de eetkamer, ze keken uit het raam omlaag op de binnenplaats om te zien of ze gelijk hadden. Daar was ze. Käthe had haar leren pilotenmuts op. Ze boog zich over de kist op de bagagedrager en gespte een grote, tamelijk vormeloze tas los. Nu pas kwam haar hond aanlopen, blij sprong hij tegen haar op, hij had haar ingehaald. Onderweg zat hij de langste tijd in de houten kist op de bagagedrager. Voor Rahnsdorf, in het bos bij de Püttbergen, liet Käthe hem eruit, zodat hij de laatste kilometers nog kon rennen. Honden en kinderen waren dol op de hoge duinen die door het zand aan de zuidoostelijke rand van het Berlijnse oerstroombdal waren ontstaan. 1954. Bos tot aan de Fließ en tot de oevers van de Müggelsee. Hier en daar een huis, een landelijk stadsdeel aan de rand van Berlijn, hoge Brandenburgse dennen met roodachtige stammen staken uit boven de toppen van eiken, esdoorns en beuken. Käthe kwam bijna nooit zonder haar motor buiten de stad, en ze zou graag een auto hebben om haar materialen en gereedschap te kunnen vervoeren. Kleinere beelden pasten in het aanhangertje van de motor. Maar als ze modellen wegbracht om ze te laten bakken of gieten, moest ze iemand bellen en verre burens tot vrienden verklaren, zodat ze hun auto kon lenen.

Thomas liep terug naar de keuken, hij proefde zijn soep en verbrandde daarbij zijn tong. Hoe kon hij weten of er niet te veel zout in zat? Hij hield van zout. Thomas draaide het vuur lager. Proef jij eens, vroeg hij Ella, maar ze rende al voorbij. Op de gang hoorden ze geklepper, toen het blaffen van Käthes hond. Thomas volgde Ella naar de rooksalon.

Met haar pilotenmuts op stond Käthe aan de lange tafel met voor haar een stapel post: brieven, kranten, platte pakjes. Goe-

dendag, zong Käthe met een hoge stem, ze had Thomas horen binnenkomen, maar haar blik bleef gericht op een krant, die ze vluchtig doorbladerde. Als ze terugkwam van een langer verblijf in de steengroeve en zelfs als ze na uren beneden in het atelier het huis weer betrad, kon ze plotseling midden in een zin beginnen te zingen. Met enigszins rode wangen streek ze met haar tong over haar lippen en opende, met de hondenlijn onder haar arm, een kleine envelop. Luid hinnikend van het lachen doorvlood ze de regels. De kunstenaarsbond nodigt uit! Met een trots gebaar zette ze de uitnodiging tegen de bloemenvaas. Ze moest ervan zuchten. Ze had lang op die uitnodiging gewacht. Ongeduldig opende ze de volgende brief.

Ella ging in een van de twee diepe stoelen bij de tafel zitten en keek hoe Käthe met haar pilotenmuts op de post doorkeek.

Thomas zou Käthe graag hebben omarmd, hij besefte ineens dat hij haar erg had gemist. Hij hield van haar vrolijke gehinnik, er lag een verlangen in besloten, een jubel. Als Käthe niet in de buurt was, deden Thomas en Ella haar gehinnik soms opeens na, op weg naar school of onder het boodschappen doen, soms ook als er een paar vrienden bij waren. Thomas overwoog bij zichzelf of hij haar de pilotenmuts en de hondenlijn zou afnemen, zoals je andere mensen die van buiten naar binnen komen hoed en paraplu afneemt. Op het verkeerde moment kon ze zo'n gebaar als opdringerig ervaren, want muts en lijn waren al een deel van haarzelf, die liet je je niet zomaar afnemen en aan een haakje hangen. Hij hield van Käthes geur naar leer en hond. Maar Käthe ging omarmingen uit de weg, in lichamelijke nabijheid leek ze te bevriezen, zo hevig perste ze dan haar armen tegen haar zij, waarbij haar rug verstijfde en ze begon te rillen. Een omarming moest haar wel tegenstaan, Thomas hield dat voor mogelijk. Tegen haar kinderen had ze vroeger vaak gezegd: klit niet zo. Alleen als ze bij haar in de buurt waren. Er waren geen omarmingen, bij geen enkele gelegenheid. Ook met Eduard of een andere man had Thomas dat nooit gezien. Misschien was in Käthes ogen een omarming louter beleefdheid, opdringerigheid, een teder-

heid die ze gewoon niet voelde. En dus bleef Thomas staan en hoopte dat ze hem misschien een hand zou geven of tenminste zou aankijken.

Met haar zilveren briefopener maakte Käthe een grote envelop open, haalde er een tijdschrift en een brief uit en begon te lezen. Zonder op te kijken stak ze haar hand opzij, zocht iets in de lucht. Moest Thomas soms haar hand vastpakken?

Toe dan, zei ze, kom hier. Haar hand wuifde, terwijl haar blik op de brief gericht bleef. Thomas deed een stap naar haar toe, hij vroeg zich af of hij bedoeld was, of hij haar hand moest pakken of schudden, hij deed nog een stap naar haar toe, maar de hond was hem te snel af. Agotto likte Käthes vingers af, hij hapte naar haar uitgestrekte hand, wreef zijn oor langs haar been, zodat ze zijn kop zou strelen.

Heb je honger, Käthe? Ik heb iets gekookt, Thomas hield zijn hoofd schuin, ze moest de linzen al kunnen ruiken.

Käthe knikte, keek even op en weer terug naar haar post, ze bleef knikken alsof ze was vergeten waarom. In gedachten verzonken legde ze de brief weg en pakte de volgende envelop. Ella-ella-ella, een beetje tempo, jongedame. De tafel is nog niet gedekt.

Ella bleef zitten in de reusachtige stoel, als een opgetuigd popje was ze erin weggezakt. Ze had haar geruite feestjurk aangetrokken en de kanten kraag omgedaan. Ze had die jurk nog maar een paar keer gedragen, haar grootmoeder had hem twee jaar geleden voor haar uit Londen meegebracht, nu waren de mouwen een beetje kort, haar polsen onbedekt. Ella's haar was glad geborsteld, zelfs haar schoenen had ze nog gepoetst tot ze glansden, en niet alleen de hare, ook alle andere die ze in het schoenenrekje in de bijkamer had gevonden. Met haar vingers kraste Ella geluidloos over het groene fluweel van de armleuning. Onwillig kwam ze uit de stoel overeind. Met het zorgzaam geschikte boekje tussen haar en Käthe, die nog altijd de laatste enveloppen niet had geopend en onder het lezen zo nu en dan haar hoofd schudde en een instemmend of afkeurend geluid maakte, hoopte

Ella op een blik, een opmerking, hoe onbeduidend ook.

Wat is er? Käthe tilde nu haar hoofd op en keek Ella gebiedend aan, doe iets.

Geen aandacht voor haar jurk, voor haar haar. Omslachtig kwam Ella overeind, haar linkerbeen was ingeslapen en ze strompelde dan ook toen ze Thomas naar de keuken volgde. In de keuken hoefden Thomas en zij elkaar alleen maar aan te kijken, hun blik bevatte de toenemende spanning, het ongeduldige wachten, elk moment kon het zover zijn: Käthes blik hoefde niet op de bloemen te vallen, niet op de feestjurk en de blinkende ruiten, maar ongetwijfeld zou de geur van de glimmend gepoetste vloeren in haar neus kriebelen, Käthe zou de opgeruimde planken ontdekken. En dan de smaak van selderie samen met spek en linzen in haar mond. Ze zou versteld staan. Ella droeg een karaf kraanwater en drie glazen naar de rooksalon.

Doe eens een raam open, Ella, het is hier niet om uit te houden. Willen jullie het huis in een zweethut veranderen? Wat is dat voor een verkwisting. Jullie snappen toch dat we in oktober niet de tuin verwarmen.

Heel even maar keek Käthe Ella verwijtend aan. Ze schonk zichzelf een glas water in en dronk het in één teug leeg. Käthes wangen waren rood, met de rug van haar hand veegde ze over haar voorhoofd, nu bestudeerde ze aandachtig de afzender van een brief. Weifelend schudde Ella haar hoofd. Misschien hadden ze met het stoken overdreven.

Terug in de keuken rolde Ella de tot halve grootte gevouwen servetten op en schoof er zilveren ringen omheen. Met een rode stift tekende ze op een blaadje een hart met daarin twee ineengestrengelde kleinere hartjes. Ze wikkelde de boodschap in het groen-witte servet, dat Käthe graag gebruikte.

In de tuin was nog peterselie, Thomas liet Ella de blauwe kom zien. Zo recht en netjes als ze kon sneed Ella een paar sneden van het brood, legde ze in een mandje en dekte dat af met een doek. Ze goten de soep over in een feestelijke terrine. Thomas droeg de dampende schaal, Ella nam het dienblad

met de borden en lepels, het brood en de servetten.

Dat is niet om uit te houden! We zijn hier toch niet bij Jan en alleman!

Käthe was aan het bellen toen Ella met haar ellebogen de deur naar de rooksalon opende, op beide handen balanceerde het dienblad. Ze dekten de tafel. Thomas schepte de soep in de borden. Ze wachtten. Het telefoongesprek in de aangrenzende kamer duurde vrij lang. Door de grote vleugeldeur konden ze Käthe zien, hoe ze bij haar commode stond en wild gebaarde, het ging vermoedelijk om een of ander besluit van de bond. Terwijl aan de andere kant van de lijn iemand probeerde haar iets uit te leggen, tekende Käthe met houtskool op de achterkant van een grote envelop. Nee, Käthe was het er niet mee eens, ze zwaaide met de houtskool in de lucht, dat heb ik al gezegd, onder geen beding. Zo'n idee moet goed in elkaar zitten. Na een tijdje hing Käthe op en kwam aan tafel.

Heeft Eduard zich hier nog een keer laten zien?

Thomas en Ella schudden hun hoofd. Eduard meldde zich bij de kinderen aan noch af. Hij groette hen maar zelden, en deed hij dat wel, dan leek het op het groeten van onbekenden, wier beleefde antwoord hij stug in ontvangst nam. Als ze gelijktijdig in huis waren, hoorden ze net als meubels of huisdieren bij de inventaris, nu eens merkte hij hen op, dan weer niet. Soms bevielen Ella's schoenen hem, soms haar jurk. Het kon heel goed zijn dat hij in de laatste twee weken hier was geweest, misschien 's ochtends, maar gezien hadden ze hem niet.

Niet één keer? Käthe gingen zitten en rolde haar servet uit, de boodschap met het hart dwarrelde onopgemerkt op de grond, ze stopte het servet boven in haar trui, als een slabbetje, en stak haar lepel in de soep. Kan hier dan zelfs niemand de soep warm maken?

Dat hebben we, Thomas keek naar Käthe, hoe ze slurpte, kauwde en slikte. Hij is op het bord afgekoeld.

Käthe verslond de ene lepel soep na de andere. En is er geen sla? Ze keek van Ella naar Thomas en weer terug naar Ella. Wat is er, waar wachten jullie op, waarom eten jullie niet?

Eet smakelijk, mompelde Ella.

Laat het jullie smaken, zei Thomas, er is geen sla, het spijt me.

En in de tuin, daar groeien toch nog paardenbloemen? Hebben jullie helemaal geen sla gegeten toen ik er niet was?

Thomas schudde van nee.

Ella zei: Jawel, we hebben paardenbloemen gegeten. En wortels.

Käthe kuchte, ze schraapte het laatste restje soep van haar bord en nam nog wat uit de terrine. Ah, heerlijk, die is tenminste nog lauw.

Thomas en Ella aten zwijgend, ze knipoogden naar elkaar. Onder tafel raakte Ella met haar voet Thomas' scheenbeen aan, Thomas trapte zachtjes terug, een glimlach rond zijn mond. Het kon niet lang meer duren of Käthe zou het schone tafelkleed opmerken, de gestreken gordijnen in de kamer ernaast, ze zou ondanks linzen en selderie de was ruiken en haar blik zou over de glanzende vloer glijden, het schone vloerkleed zou haar opvallen. Ze zou naar buiten kunnen kijken, richting tuin, naar de serre deur, waar in de ruiten het elektrische licht zich voor het donker spiegelde. Omdat daar geen gordijnen waren, moest Käthe het spiegelen en fonkelen van de ruiten wel opmerken.

Wat is dat? Met een abrupte beweging van haar kin duidde Käthe op de bloemen die naast de terrine stonden. Een lepel linzen verdween in haar mond. Wat moet dat hier? Käthe keek van Ella naar Thomas en weer terug naar Ella. Nu was Käthes aandacht gewekt, eindelijk keek ze om zich heen. Zeggen jullie niets meer? Ze sloeg zachtjes met haar vuist op tafel.

Was dat woede in haar ogen? Maakte ze een grapje en zou ze het volgende moment lachen? Vol verwachting keken Thomas en Ella Käthe aan. Ella moest nu wel glimlachen, over haar hele gezicht, eindelijk zou Käthe de toverkunsten van haar kabouters opmerken.

Die hebben jullie toch uit de tuin? Wat is er, hebben jullie je tong verloren? Käthe wierp haar lepel in het leeggegeten bord,

het rinkelde, weer sloeg ze met haar vuist op tafel, het tinkelde.

Er werd geen blik meer gewisseld. Een onbepaalde tijd hoorde Ella alleen het zachte knappen in de kachel, haar glimlach was verdwenen, in de gloed gevallen, in haar buik kriebelde het, maar ze kon niet ademen, gebiologeerd lag haar blik op het tafelkleed, dat ze vanmorgen van de lijn had gehaald en gestreken. Jankend schoof Agotto zijn snuit op tafel.

Hoe vaak heb ik niet gezegd dat jullie geen bloemen in de tuin mogen plukken? Ik wil dat niet hebben! Agotto jankte jammerlijk, hij piepte zacht.

Het is herfst, Ella's stem begaf het.

De bloemen verwelken nu toch. En als ze niet verwelken, zullen ze binnenkort 's nachts bevriezen. Het was niet gemakkelijk om Ella te verdedigen, maar toch probeerde Thomas het telkens weer. Ze was het oudere kind, alle schuld trof haar als eerste, hij was de jongere, Käthe hield van hem, daarvan was hij overtuigd.

Niet brutaal worden. Als ik zeg dat er geen bloemen in de tuin worden geplukt, dan moeten jullie ze ook niet achter mijn rug om afrukken! Begrepen? Käthe nam een flinke slok water uit haar glas. Je kunt jullie nog geen twee weken alleen laten!

Thomas en Ella durfden nauwelijks hun hoofd te buigen of op te heffen, onder de tafel raakten hun voeten elkaar.

Käthe dronk haar glas leeg en sloeg de krant open, die ze voor het eten naast zich op de stoel had gelegd. Jullie wassen af, ik ga nog naar beneden naar het atelier. Een van jullie laat de hond uit.

Zwijgen, een minuut, twee minuten. Zouden dat Käthes laatste woorden zijn? Ella smet haar lepel op het bord zodat het spetterde: En de tweeling, Käthe, wanneer haal je die op? Ella wist maar al te goed dat Käthe niet graag aan de tweeling werd herinnerd. De tweeling stoorde. Met hun drie jaar konden ze zich niet zelf verzorgen, konden niet alleen blijven als Thomas en Ella op school waren. In de weken dat ze er niet was, bracht Käthe hen daarom naar het schiereiland Wer-

der bij Potsdam, daar had je een betrouwbaar kindertehuis.

De tweeling wordt morgen gebracht, de Winters brengen hen; Käthe bleef verscholen achter haar krant terwijl ze dat zei, ze had noch op Ella's rinkelende lepel gereageerd, noch was ze onder de indruk van haar vraag naar de tweeling. Met zijn mouw wreef Thomas over zijn ogen, geluidloos.

Ella en Thomas keken naar hun halfvolle borden, die ze moesten leegeten om geen uitbrander te krijgen. Op Thomas' bord bleven alleen de stukjes spek liggen, die hij aan de rand had gelegd. Zonder dat Käthe het merkte, schoof hij ze op Ella's bord. Ella was dol op spek, en als zij het voor het zeggen had, zou ze niets anders eten, geen linzen, geen peterselieblad, alleen maar spek.

Zwijgend ruimden Ella en Thomas de tafel af, Ella deed de afwas, Thomas droogde af. Ze wisten niet wat ze tegen elkaar moesten zeggen.

De deuren klapperden en Käthe beende door de keuken en rechtstreeks de trap af naar haar atelier.

Met z'n tweeën gingen ze met de hond naar de Fließ, het bos begon meteen aan de overkant van de beek. Tussen de bomen hing nevel, ze wisselden geen woord.

Voordat de kinderen voor het slapengaan het licht uitdeden, opende Käthe de deur van hun kamer en zei: De hele achtertrap staat vol flessen. Had ik jullie niet gezegd die weg te brengen? Doe dat morgen.

De deur ging dicht, Thomas deed het licht uit. Vanuit de gang was door de deur heen de slinger van de staande klok te horen, de gong zette in en sloeg het volle uur, Thomas telde zachtjes mee, tien slagen.

We lopen weg, fluisterde Ella in het donker.

Waarheen?

Kan me niet schelen.

Ze zal ons komen zoeken.

Daar verheug ik me op. Ze zal ons missen, misschien denkt ze wel dat we dood zijn.

Wanneer?

Het bootje ligt vast nog in het riet. Stel je voor, onze sporen gaan tot aan het water en dan verdwijnen ze.

Als Agotto haar helpt met zoeken, zal hij jankend bij het meer staan. Thomas lag op zijn buik, hij steunde zijn kin in zijn handen en fronste zijn voorhoofd. Ella merkte dat leed-vermaak hem slecht afging, hij voelde medelijden, nu al. Zijn weerloosheid ergerde haar.

Ze krijgt haar verdiende loon.

Wanneer?

Morgen, na school brengen we onze spullen erheen. We moeten iets te eten meenemen.

Maar doodvriezen wil ik niet.

Een tijdje lagen ze stil in het donker van de kamer, ieder op zijn eigen bed.

Hoe lang blijven we weg? Thomas' stem trilde. Hij wilde Käthe zeker niet laten schrikken. Het idee dat ze zich zorgen zou kunnen maken, stond hem niet aan. Hij knoopte een punt van zijn zakdoek om zijn vinger.

Op z'n laatst bij het avondeten zal ze ons missen. We blijven tot middernacht op het water.

Het kan zijn dat we haar vanaf de oever horen roepen, als ze ons zoekt.

Hopelijk. Misschien. Misschien zoekt ze niet bij het meer, misschien gaat ze eerst naar de burens en vraagt of iemand ons heeft gezien.